

Anne Christine Nagel, *Im Schatten des Dritten Reichs. Mittelalterforschung in der Bundesrepublik Deutschland 1945–1970*,

Göttingen 2005, Vandenhoeck & Ruprecht Verlag
(Formen der Erinnerung 24), 336 s.,
ISBN 3-525-35583-1

Habilitační spis Anne Christine Nagelové *Ve stínu Třetí říše* je ambiciózní studií pokoušející se o osvětlení podmínek fungování německé medievistiky mezi lety 1945–1970. Vzhledem k dosud převládající orientaci české historiografie na německé bádání znamená informovanost o pozadí a vnitřních vývojových souvislostech německé medievistiky pro českého badatele v oboru středověku důležitou součást jeho odborné sebereflexe. A to již proto, že generace historiků, o níž je řeč, byla vystavena nejdramatičtějším událostem dějin 20. století, na něž reagovala jak odborně, tak lidsky; zkušenost první poloviny 20. století tvořila u této generace podstatnou součást vnímání minulosti, které vědomě či nevědomě nalezlo výraz v jejich nejdůležitějších vědeckých pracích, jež mnohdy tvoří základ chápání středověkých dějin dodnes – minimálně ve středoevropském prostoru.

Nagelová zdůrazňuje nebývale silný pocit sounáležitosti právě v generaci vyrůstající v době první světové války, tedy historiků narozených v letech 1900–1912, pro něž se stala válka formující zkušeností. Tato generace vystudovala v době výmarské republiky a zkušenost nástupu národně-socialistického režimu v Německu po roce 1933 se pro ni stala druhým základním prožitkem. Někteří její příslušníci začali budovat profesní kariéry již ve 30. letech; po druhé světové válce pak tato generace, složená z navrátilců i kariéerních historiků Třetí říše, spoluutvářela akademický svět nové spolkové republiky. Při hledání odpovědi na otázku, jak toto univerzitní a vědecké prostředí vypadalo, zasluhuje největší pozornost právě období nacismu. Je proto s podivem, že Nagelová počíná svoji práci prakticky až v roce 1945, pouze s malým exkurzem do předcházejících válečných let. Dalo by se dokonce říci, že ačkoli zaznamenává válečné biografie nejvlivnějších medievistů, nikterak netvoří hlavní osu její práce.

Autorka analyzuje roli jednotlivých příslušníků zmíněné generace při formování poválečné historiografie ve třech rovinách: osobností, institucí a klíčových badatelských problémech. Základní přehled vývoje německé medievistiky v letech 1945–1970 (*Kdo zůstává? Kdo odchází? Kdo přichází? Mezi setrváním a novým*

počátkem, s. 24–51) je sice poněkud nesystematický, ale i z něj lze vytěžit pozoruhodné, povytce však marginální informace: autorka uvádí, že z 27 ordinariátů (řádných profesur) na území Německé říše jen 8 jejich držitelů ztratilo v rámci denacifikace právo učit, povětšinou z důvodu aktivního členství v NSDAP. Většina takto postižených kariérních historiků po čase získala profesuru na jiné univerzitě: jediný Theodor Mayer (1883–1972), velmi aktivní nacist a patrně nejmocnější medievista Třetí říše (od roku 1942 prezident *Monumenta Germaniae Historica* pod novým názvem *Reichsinstitut für ältere deutsche Geschichtskunde*), se tichého pardonu nedočkal. Nagelová se pro něj však snaží nalézt jakési obecné zásluhy i v době jeho největší moci: on to prý byl, kdo z titulu ředitele Německého historického ústavu v Římě zabránil Himmlerovu plánu na odvoz „říšských“ archiválií z Itálie do Německa.

Nagelová líčí atmosféru ve vědě po nástupu nacismu nečekaně idylicky: medievisté se aktivně účastnili veřejné debaty k důležitým badatelským tématům a atmosféra vědeckého provozu 30. let byla prý vůbec mnohem více nakloněná diskusi, než by se dalo očekávat.

Tuto svou tezi Nagelová dokládá na přehledu názorů meziválečné debaty o době a vládě Karla Velikého. Impulzem pro rozvinutí debaty byla prý snaha francouzských historiků označovat Karla Velikého za předka současných Francouzů. Kolektivní odpovědí na toto nacionalizované pojetí francouzské mediévistiky se stal sborník *Karl der Grosse oder Charlemagne? Acht Antworten deutscher Geschichtsforscher* z roku 1935, v němž se prý ukazují rozdílné názory německých mediévistů na heroickou postavu středověku a na nejspornější bod jeho vlády: východní politiku, saské války. Zde se podle autorky projevil jiný, nový přístup nastupující generace.¹

Kupodivu v tomto bodě Nagelová zcela opomíjí zdůraznit roli „vyčištění“ říšských univerzit o historiky židovského původu a nesouhlasného politického vyznání. Jakkoli neproběhl ze dne na den, měl tento proces velký vliv na univerzitní život, neboť umožnil nástup mnohým historikům, kteří by jinak na svou šanci čekali dlouhá léta, a v této souvislosti se také odehrálo první rozmělnění kvality držitelů řádných profesur.

1 Ten spočívá podle Nagelové v nesrozumitelně definované „věčnosti“, k této zavádějící nálepce srov. úryvek „Die schmucklose, am konkreten Sachgehalt orientierte Sprache der Generation der Sachlichkeit entsprach dem latent intellektuellenfeindlichen Klima des Dritten Reichs weit mehr als die idealistisch überhöhten und sich zudem an den ideologischen Vorgaben der Nationalsozialisten wenigstens vordergründig anbietenden Texte der älterer Historiker.“ (s. 65)

Vývoj poválečné medievistiky autorka popisuje na příkladu několika jednotlivců. Vychází přitom z předpokladu, že klíčovými elementy probouzejícího se vědeckého provozu jsou kontaktní mocenské sítě soustředěné kolem výrazných osobností a profilujících se témat. Každá síť spočívá na trojúhelníku osobnost – téma – instituce. Nejvlivnější sítě, jež mezi sebou mohou konkurovat nebo spolupracovat, určují dění v celé vědecké komunitě (s. 101–103).

Podle autorky lze v poválečném Německu najít hned dvě vlivná univerzitní centra: Göttingen a Marburg. Vedoucím osobnostem medievistických pracovišť na těchto univerzitách věnuje větší pozornost. Hermann Heimpel (1901–1988), původně profesor na říšské univerzitě ve Štrasburku, nastoupil po nucené odmlce na univerzitu v Göttingen a stal se mocným mužem nejen vědeckého, ale i politického života. Největší stopu v medievistice Heimpel zanechal prosazením vzniku Max-Planck-Institut für Geschichte (MPIG) roku 1957, který ještě donedávna podporoval pozici medievistiky v rámci německé historické vědy a bránil ji před marginalizací ze strany novějších dějin (s. 207–209).

V Marburku držel vlivnou stoličku středověkých dějin Walter Schlesinger (1908–1984), studijní kolega Hermanna Heimpela a Herberta Grundmanna (1902–1970) z lipské univerzity. V roce 1945 byl nucen opustit svoji lipskou katedru a místo na Herderově institutu v Marburgu získal na základě vlivu spřátelené göttingenské skupiny medievistů. Na univerzitu byl povolán spolu s Helmutem Beumannem (1912–1995) až v roce 1963. Tak vzniklo v Marburku druhé mocenské a vědecké centrum s důrazem na výzkum správních a zemských, resp. regionálních dějin, což vysvětluje kromě Schlesingerových osobních kontaktů i spolupráci s historiky z východní části Německa. Schlesinger zdůrazňoval ve stopách Otto Brunnera význam osobních vazeb skupiny bojovníků ke králi, přičemž jednoznačně podtrhoval germánskou kontinuitu tohoto principu, na němž prý spočíval středověký stát. Nešlo již tedy o zkoumání právní podstaty státu, klíčovým pojmem pro něj byly sociologický pojem panství (*Herrschaft*) a sociální skupina, družina (*Gefolgschaft*).

Zatímco stát je fenoménem historickým a pomíjivým, sociální vazby přetrvávají, takto alespoň poučila Schlesingera osobní zkušenost. Proti tomuto konceptu se postavil studií *O takzvané germánské věrnosti*² pražský medievista František Graus v prvním ročníku sborníku *Historica*. Následnou diskusi mezi Grausem a Schlesingerem, dochovanou v Schlesingerově pozůstalosti, popsala Nagelo-

2 FRANTIŠEK GRAUS, *Über die sogenannte germanische Treue*, *Historica* 1/1959, s. 71–121.

vá blíže (s. 127–131). Graus považuje snahu definovat oboustrannou věrnost jako typicky germánskou vlastnost za vědecky neudržitelnou. Upozorňuje na ideologické základy konceptu nových ústavních dějin pěstovaných Brunnerem i Schlesingerem, kteří však jeho vytky odmítali, jakkoli totéž svým předchůdcům, zejména z konce 19. století, sami vyčítali. Ani v otázce kontinuity nenašli společnou řeč, zatímco Graus odmítal připustit existenci germánské ústavně dějinné jednoty, Schlesinger tuto tezi obhajoval. Přesto prý projevil Schlesinger v tomto ohledu velkorysost (s. 130), když přes svůj osobní nesouhlas s Grausovými tezemi doporučil navzdory mnohým protestům vydání jeho giessenské přednášky z roku 1962 v *Historische Zeitschrift*, čímž pootevřel Grausovi cestu do západní medievistiky.³

Třetí významné centrum západoněmecké medievistiky se zformovalo ve Freiburgu im Breisgau. Po obnovení provozu na tamní univerzitě se Gerdu Tellenbachovi (1903–1999), jenž díky nulové politické aktivitě v době nacismu mohl ihned pokračovat ve výuce, podařilo shromáždit kolem sebe skupinu studentů, která posléze rozvíjela dále jeho koncept výzkumu struktur středověké společnosti – opět však s důrazem na existenci a fungování Říše. Tento Tellenbachův koncept byl silně ovlivněn dobou svého vzniku, ranými 40. léty. Zásadním bodem byla podle něj soudržnost v hlavách jednotlivců zakořeněného vědomí pospolitosti a pocit sounáležitosti. Tellenbach se věnoval raně středověké šlechtě, poněvadž podle něj právě ona byla nositelem říšské myšlenky. Bez souhlasu kmenových vůdců a šlechty napříč říší by vznik a fungování říše nebyly myslitelné.⁴ Tellenbachova freiburská škola se stala po válce velmi vlivnou díky tomu, že vychovala mnoho úspěšných medievistů, kteří tento koncept dále rozvíjeli. Jen do roku 1957 přivedl k promoci pět z nich (Joseph Fleckenstein, Karl Schmid, Joachim Wolasch, Eduard Hlawitschka, Rolf Sprandel).

Mezi výrazné osobnosti univerzitní německé medievistiky zahrnuje Nagelová ještě Karla Bosla (1908–1993), který stejně jako Schlesinger odmítal v Grausově duchu vidět středověk jako svébytnou epochu („ani římskou, ani germánskou“), nýbrž jej vnímal jako předstupeň k modernímu státu a moderní společnosti

3 FRANTIŠEK GRAUS, *Deutsche und slawische Verfassungsgeschichte?*, *Historische Zeitschrift* 197/1963, s. 265–317.

4 Pozoruhodný je poznatek Nagelové, že projekt tohoto typu měl v plánu uskutečnit již před válkou Theodor Mayer. Teprve v roce 1942 se mu podařilo získat příslib k financování od nacistické organizace Ahnenerbe SS. Mayer měl v plánu vytvořit germánskou prosopografii (*Germanische Prosopographie*), jež měla jmenovitě zachytit asi 15 000 osob od doby Karla Velikého do roku 1200 (s. 44, 148).

a hledal v něm počátky národně-německé společnosti. Právě Bosl se podle autor-ky asi nejvíce ze svých současníků otevřel soudobým teoriím sousedních spo-lečensky vědních disciplín a v tomto duchu také vedl své žáky. Osobně Bosl tíhl až k antropologickému výkladu dějin, tedy se zaměřením na individuum (nikoli ve smyslu velkých osobností) jako základ společnosti. Karl Bosl prý podle Nagelové připravil v 60. letech půdu pro uchycení metod sociologie a antropologie v me-dievistice nejen mezi svými početnými žáky,⁵ ale v celé mediévistické komunitě. Jako příklad autorka uvádí Ferdinanda Seibta, který ve své habilitaci z roku 1963 pro zkoumání husitství prý rovněž použil nových metod. Ve výzkumu se zaměřil zejména na jednotlivé společenské skupiny účastníci se revolučního dění a ptal se po vývoji programových myšlenek husitského hnutí, kterou podobně jako čeští marxističtí mediévisté pojímal jako „husitskou sociální revoluci“ (s. 269–270).⁶ Seibt sám v dopise Boslovi zmiňuje, že právě takového pohledu je v současnosti potřeba, což zřejmě souviselo s potřebou pochopit společenské hnutí 60. let.

Nagelová věnuje pozornost také významným mimouniverzitním centrům mediévistických komunikačních sítí: vedle zmíněného MPIG (s. 187–209) ještě MGH (s. 209–228) a Kostnickému pracovnímu kruhu pro středověké dějiny (s. 156–187). Monumenta byla a jsou edičním podnikem zásadního významu nejen v německé mediévistice. Z Berlína přemístěná instituce našla po válce útočiště v Mnichově, na podzim 1947 byl do jejího čela zvolen Friedrich Baethgen, jenž MGH vedl následujících dvanáct let. Větší prostor věnuje autorka jed-nání o jeho nástupci v letech 1957–1959 jako příkladu, jakou roli hrálo i v po-válečné existenci vědecké komunity náboženské vyznání jednotlivce. Ačkoli byl většinou výběrové komise podporován Herbert Grundmann, bavorské minister-stvo dávalo před ním, jenž byl bez vyznání, jednoznačnou přednost katolickému kandidátovi, a až po dlouhém otálení a mnohých pokusech zvrátit rozhodnutí komise byl Grundmann na místo ředitele jmenován (s. 214–228).

Nejvýznamnějším neuniverzitním centrem se stal Kostnický pracovní kruh pro středověké dějiny (Konstanzer Arbeitskreis für mittelalterliche Geschich-te) založený Theodorem Mayerem. Ten byl coby respektovaný mediévista již od 30. let vlivnou osobností a jeho koncept státu založeného na jednotě elit (*Personnenverbandstaat*) nejen konvenoval nacistickému režimu, ale ovlivňoval

5 Nagelová uvádí, že Bosl přivedl k promoci neuvěřitelných 205 doktorandů, tj. 8,5 promovaných ročně (s. 139).

6 Podtitul je dostatečně výmluvný FERDINAND SEIBT, *Hussitica. Zur Struktur einer Revolution*, Köln-Graz 1965.

i poválečný vědecký provoz. Podobně jako například Martin Heidegger se stal z veřejného života odsunutý Mayer cílem návštěv a korespondenčním partnerem pro velkou část analyzované generace, a to zejména po přestěhování do Kostnice v roce 1951 (s. 177). Při zde založeném Městském institutu pro výzkum krajiny bodamské oblasti začal organizovat interdisciplinární setkání v úzkém okruhu medievistů.⁷ Po ustálení (dodnes fungujícího) systému dvou setkání ročně a oficiálním založení Kostnického pracovního kruhu (1960) se tato instituce stala snad nejvlivnější vědeckou i lobbystickou skupinou v západoněmecké medievistice. Přes princip exkluzivního členství a charismatického vůdce, na nichž Arbeitskreis založil svou existenci, byli k jednotlivým jednáním zváni nejrůznější odborníci, včetně akademického dorostu. Nagelová připomíná, že Mayer byl často ještě v 60. letech zván k oponentuře prací a byl členem examinačtorských komisí. Autorka také podtrhuje, že dvě každoroční setkání měla obrovský význam v situaci, kdy ve vědeckém provozu nevládla dnešní inflace konferencí. Mayerova zprvu táhnoucí osobnost Kostnický pracovní kruh po roce 1960 již spíše brzdila – jen přes jeho odpor se prosadilo aktuální téma středověkých národů a „sociálněhistorická perspektiva“ vůbec. Přesto je třeba zdůraznit, že i když Mayer nepatřil ke sledované generaci, byl jednou z nejvlivnějších postav v jejím vývoji a zcela oprávněně se objevil i na obálce knihy společně se Schlesingerem v centru Kostnice.

Poslední část knihy autorka věnuje době výstavby 60. let, univerzitní krizi a ohlasům roku 1968. Upozorňuje na skutečnost, že v debatě o potřebě reformy univerzit se angažovali zejména G. Tellenbach a H. Heimpel z pozice rektorů, resp. předsedy Západoněmecké rektorské konference, dále také W. Schlesinger coby profesor v hesenském Marburgu, kde se debata rozvinula nejdříve. Zejména 60. léta byla pro univerzity v Západním Německu dobou spokojenosti a budování. Byly zakládány nové univerzity, na stávajících zřizovány nové profesury, což se týkalo i výuky středověku (jen v 60. letech bylo zřízeno 29 nových profesur). Podle Nagelové právě tento rapidní nárůst míst, jenž mnohdy přinášel problémy s nedostatkem kvalitních kádrů, vedl k absenci větší celoplošné diskuse, neboť zvyšující se počet profesur snižoval konkurenci mezi medievisty. Navíc před rokem 1968 nebyla povinnost vypisovat na místa veřejná výběrová

⁷ Podle Helmuta Maurera začal podobný styl kolektivní práce organizovat již v době svého předválečného působení v Praze. HELMUT MAURER, *Theodor Mayer (1883–1972). Sein Wirken vornehmlich während der Zeit des Nationalsozialismus*, in: *Österreichische Historiker 1900–1945. Lebensläufe und Karrieren in Österreich, Deutschland und der Tschechoslowakei in wissenschaftsgeschichtlichen Porträts*, (hg.) Karel Hruza, Wien–Köln–Weimar 2008, s. 493–530, zde s. 500.

řízení a se dařilo meziválečné generaci umístit na mnoha univerzitách své žáky, což ještě zvýrazňuje její vliv na výzkum a výuku středověku v Západním Německu (s. 258).

Odhlédnuto od jednotlivců a jejich impulzů přečkala medievistika do 70. let bez velkých změn a pro bouřící se studenty představovala politicko-konzervativní relikv historických věd. Zajímavým postřehem je Nagelovou nabízené vysvětlení, které vynikne ve srovnání s novými dějinami, jež byly pod silným tlakem vyžadovaného étosu společenského osvícení skrze novou, kritickou historiografii. Tomuto tlaku nebyl výzkum středověkých dějin prakticky až do 70. let vystaven.

V medievistice podle autorky žádá radikální introspekce neproběhla možná právě proto, že konkurenční výkladové modely mohly existovat na okraji oboru, ale přesto v institucionalizované podobě (s. 270). Není překvapením, že poválečná generace medievistů nereflekovala dobovou podmíněnost svých východisek, na jejichž základě středověk interpretovala. Ostatně jen málokterým historikům je tato schopnost dána, což platí i o medievistice současné.

Snad právě v reakci na flagrantní instrumentalizaci vědy v období Třetí říše se však následující generace upnula k domnělé objektivitě coby samospasitelnému principu.⁸ Nejspíše proto byla zcela nepřipravena na události roku 1968 v Západním Německu a nebyla schopna odpovědět na aktuální požadavky společenské relevance výzkumu a vědy (s. 305).

Nagelové nejde v její habilitační práci o zmapování kompletního vývoje všech jednotlivců, kteří tvořili „scientific community“, hledá naopak modelové příklady, na kterých může demonstrovat, jak se v Německu od 30. let měnil vědecký diskurz v závislosti na změně politických podmínek a historického vývoje. Do jisté míry lze knihu označit za soubor biogramů významných medievistů, jež ale dávají dohromady poměrně výstižnou představu o tom, jak se vyvíjela medievistika v době mezi válkou a rokem 1968. Do značné míry je výběr těchto modelových příkladů dán pramennou základnou. Nagelová vychází z velké části z korespondence mezi výraznými osobnostmi generace, jejich učiteli a žáky. Jen díky tomu je schopná blíže vyložit mnohé významné události jako například spor o jmenování Herberta Grundmanna do čela MGH (s. 213–224), diskuse o dosazování profesur mezi členy Kostnického pracovního kruhu (příklad Bonnské univerzity, s. 180–181) a jiné. Tyto dokumenty autorce umožňují vysvětlit mnohé události

8 Českého čtenáře možná napadne hledat paralelu v české porevoluční historiografii, rovněž často utíkající před vlivem ideologií přímo do náruče rádoby „objektivní“ interpretace pramenů.

z jiného úhlu, než by nabídla pouhá analýza vydaných historických textů. V tomto smyslu má také její kniha velký význam pro dějiny poválečného dějepiscectví. Německé medievistice se dostalo již několika analýz či přehledů, ale drtivá většina pocházela z pera historiků středověku, a byla tak spíše součástí oborové sebe-reflexe. Nagelová přistupuje k tématu optikou sociálních a kulturních dějin, což jí umožňuje analyzovat aspekty vývoje odborné komunity z odlišného pohledu.⁹

Autorka se nesnaží plošně postihnout generační názory nebo převažující pojetí výuky středověkých dějin na západoněmeckých univerzitách. Ostatně s univerzitními prameny jako soupisy kurzů, osnovami či jakýmikoli výuku přibližujícími dokumenty nepracuje v podstatě vůbec. Analyzuje pouze vědecký provoz v kombinaci s prameny osobní povahy. Kniha Nagelové je do značné míry průkopnická.¹⁰ A nutno připomenout, že autory zmíněných recenzí jsou medievisté, kteří se tímto vyjadřují k minulosti vlastního oboru. Kniha *Ve stínu Třetí říše* se zapojila nejen do debaty o vývoji vědeckého provozu v Spolkové republice Německo po druhé světové válce, ale rovněž pomáhá osvětlit některé myšlenkové proudy a personální změny v medievistice mezi léty 1945–1970.

Otázkou však zůstává, je-li možné postavit analýzu výzkumu středověku především na zmíněném typu pramenů, tedy na korespondenci významných osobností vědecké komunity. Z četby knihy Nagelové vyplývá, že k hlubšímu porozumění fungování vědeckého diskurzu v jakékoli epoše je nezbytné pustit se také do interpretace základních proudů a tendencí, jež určují směry bádání.

Nejzřetelnější nedostatek recenzované knihy je však třeba hledat jinde. Přestože autorka dala tento pojem do podtitulu, ve skutečnosti o „stínu Třetí říše“ ve své knize téměř vůbec nemluví. Jediným, a to ještě velmi stručným shrnutím, je na třech tématech zrekapitulovaná debata ve 30. a 40. letech působících historiků (s. 51–92). Ta však nemůže nahradit analýzu výchozí situace poválečné

9 Srov. kupř. KLAUS SCHREINER, *Wissenschaft von der Geschichte im Mittelalter nach 1945*, in: *Deutsche Geschichtswissenschaft nach dem Zweiten Weltkrieg (1945–1965)*, (hg.) Ernst Schulin, München 1989, s. 87–146; *Die deutschsprachige Mediävistik im 20. Jahrhundert*, (hg.) Peter Moraw, Rudolf Schieffer, Stuttgart 2005.

10 Srovnej stručnou recenzi Berndta Schneidmüllera z *Archivu für Sozialgeschichte online* – <http://library.fes.de/fulltext/afs/htmrez/80779.htm> [22-11-2008]; obšírněji se vyjádřil RUDOLF SCHIEFFER, *Im Schatten des Dritten Reiches?*, in: *Rheinische Vierteljahrbblätter* 71/2007, s. 283–291, který s autorkou polemizuje zejména v otázce tematické kontinuity, která podle něj vede hlouběji, tedy ještě před nástup nacistů k moci; srov. i shovívavou recenzi JULIANA FÜHRERA Nagel, *Anne Christine: Im Schatten des Dritten Reichs. Mittelalterforschung in der Bundesrepublik Deutschland 1945–1970*. Göttingen 2005, in: *H-Soz-u-Kult* 06.12.2005.

generace, bez níž je pojednání o následujícím vývoji přinejlepším poloviční. Nagelová jakoby přistoupila na sebepojetí zkoumané generace a při popisu kariéry jednotlivých medievistů v poválečné době zmiňuje jejich angažmá za nacismu jen jako pouhou nesouvisející předhistorii, s níž se tito historikové museli vyrovnat. Kromě častěji zmiňovaného tématu *Personenforschung* nevěnuje Nagelová příliš pozornosti ani kontinuitě badatelských směrů, resp. stínu, který Třetí říše a její doba vrhala na celou západoněmeckou společnost a jíž se pochopitelně nevyhnulo ani vědecké prostředí. Přílišný důraz kladený na dokumenty osobního charakteru vede autorku k tomu, že považuje angažmá historiků v období nacismu za osobní záležitost neovlivňující další vývoj bádání, což výrazně snižuje hodnotu závěrů recenzované knihy.

Václav Žůrek